

Nr 148

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa åtgärder för flyktingstudenter m. m.; given Stockholms slott den 15 mars 1957.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ivar Persson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas en redogörelse för möjligheterna att bereda de från Ungern överförda flyktingstudenterna utbildning vid högre läroanstalter i Sverige.

Vidare förordas en sådan utvidgning av det studentsociala stödet åt flyktingstudenter, att dessa kan erhålla studielån med statlig kreditgaranti och räntefritt lån för universitetsstudier på i princip samma villkor som svenska studenter.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 mars 1957.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, HEDLUND, PERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING, ELIASSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, fråga om *vissa åtgärder för flyktingstudenter m. m.* och anför därvid följande.

1. Inledning

I en den 5 november 1956 gjord framställning har *Sveriges förenade studentkårer* (SFS) hemställt om sådana ändringar av gällande bestämmelser, att räntefritt studielån för universitetsstudier och statsgaranterat studielån kan utgå till flyktingstudent efter i huvudsak samma grunder som till svensk studerande. Över framställningen har yttranden avgivits av *statsstipendienämnderna i Uppsala, Lund, Stockholm och Göteborg* samt *garantilänenämnden*.

Sedermera har *Sveriges liberala studentförbund, Sveriges konservativa studentförbund, Sveriges socialdemokratiska studentförbund* och *Svenska landsbygdens ungdomsförbunds studentförbund* i en gemensam framställning den 23 januari 1957 anhållit, att ett ökat antal flyktingar måtte mottagas i Sverige, att till flyktingstudent måtte utgå studentsociala förmåner efter i huvudsak samma grunder som till svensk studerande samt att erforderliga åtgärder måtte vidtagas för att bereda anlända och förväntade ungerska flyktingstudenter utbildningsplatser vid våra högre läroanstalter. Yttranden över denna framställning har avgivits av *arbetsmarknadsstyrelsen, kanslern för rikets universitet, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, garantilänenämnden, SFS* och *Sveriges akademikers centralorganisation (SACO)*. Överstyrelsen för de tekniska högskolorna har överlämnat yttranden från *kollegienämnderna vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola*. Vid garantilänenämndens utlåtande har fogats yttranden av *statsstipendienämnderna i Uppsala, Lund, Stockholm och Göteborg*.

I en inom *arbetsmarknadsstyrelsen* upprättad, den 13 mars 1957 dagtecknad promemoria har lämnats mera utförliga uppgifter om de till Sverige överförda flyktingstudenterna m. m.

I det följande kommer jag att först redogöra för möjligheterna att bereda de ungerska flyktingstudenterna utbildning vid våra högre läroanstalter m. m. Därefter kommer jag att behandla frågan om studentsociala förmåner åt flyktingstudenter.

2. Utbildningsmöjligheter för ungerska flyktingstudenter m. m.

I förutnämnda framställning av den 23 januari 1957 har de angivna *politiska studentförbunden* bland annat berört frågan om utbildningsplatser vid våra högre läroanstalter för de ungerska flyktingstudenterna. Härom anföres i skrivelsen huvudsakligen följande.

Av de ungerska flyktingar, som hittills anlänt, är drygt 100 universitets- och högskolestuderande. Ungefär hälften av dessa är teknologer, medan de återstående är spridda på olika studieriktningar, främst medicin, humaniora, naturvetenskap och lantbruk. Ett intensivt arbete pågår på olika håll att organisera en effektiv undervisning i svenska och engelska för dessa studenter, i syfte att redan till höstterminens början sätta dem i stånd att fullfölja sin avbrutna utbildning vid svenska läroanstalter. Man har även lyckats sörja för deras materiella existensmöjligheter under den närmaste framtiden genom ett månatligt understöd. I dagens läge förefaller dock deras framtidsutsikter ovissa, såväl ifråga om utbildningsmöjligheter som studieekonomi.

I början av detta år hölls i Köpenhamn en studentsocial konferens med deltagande av 17 europeiska studentunioner utanför öststaterna. Denna konferens antog en resolution om de ungerska flyktingstudenterna, vari dessas svåra situation och behov av hjälp underströks. Därjämte framhölls, bland annat, att de genom statens försorg borde beredas möjligheter att fullfölja sina studier under lika gynnsamma villkor som inhemska studenter. Resolutionen uttrycker enligt vår mening en alltigenom rättfärdig princip.

De cirka 150 ungerska studenterna i Sverige bör icke bereda några exceptionella svårigheter, då det gäller själva utbildningen. Likväl krävs en förutseende planering och en avsevärd insats. Därför bör redan nu utrymme beredas vid de högre utbildningsanstalterna för kommande studieår.

Universitetskanslern uttalar, att han förutsätter att välvilligast möjliga inställning kommer att intagas till frågan om beredande av utbildningsplatser för de ungerska flyktingstudenterna. Kanslern anför vidare:

I den mån utbildningen avser inträde vid under mitt överinseende stående lärosäten på sådana studiebanor, för vilka gäller särskilda intagningsbestämmelser (läkare och tandläkare), måste närmare utredning förebringas angående antalet flyktingstudenter som önskar dylik utbildning samt rörande de åtgärder av extraordinär natur som kan finnas påkallade och lämpliga. Betydande svårigheter föreligger nämligen för att låta ifrågasvarande studenter — annat än helt undantagsvis vid prövning från fall till

fall — vinna inträde på nämnda spärrade studiebanor i konkurrens med svenska studenter. Däremot kan man tänka sig en anordning med särskilda kvällskurser eller sommarkurser. Det synes mig emellertid nödvändigt att ingående undersökningar företages om möjligheterna att bedriva dylik undervisning, vilken givetvis kommer att ställa sig kostsam. För en sådan undersökning och en däri ingående närmare planläggning av undervisningen synes man böra anlita särskilt tillkallade sakkunniga på ifrågavarande ämnesområden. På den korta tid, som för besvarande av ifrågavarande remiss stått mig till buds, har det icke varit möjligt för mig att, efter hörande av vederbörande universitets- och högskoleinstanser, framlägga något konkret förslag i förevarande avseende.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna har beträffande de ungerska flyktingstudenternas möjligheter till högre teknisk utbildning i Sverige framhållit bland annat följande.

Sedan länge har vid de tekniska högskolorna i Sverige antalet sökande till olika avdelningar som regel varit större än antalet tillgängliga platser, varför ett urval bland de inträdessökande varit erforderligt. Ett intagande av en utlänning såsom studerande vid högskolorna kommer därför att i allmänhet medföra, att en behörig svensk inträdessökande utestänges. Härtill kommer svårigheten att vid den poängberäkning av inträdessökandes meriter, som tillämpas vid urvalet, jämföra betyg från främmande läroanstalter med betyg, som förvärvats vid svenska läroanstalter. Emellertid brukar ett mindre antal platser vid högskolorna disponeras för extra studerande och i viss utsträckning antages utlänningar till extra studerande i samtliga ämnen. För sådan intagning kräves enligt vid högskolorna hittills tillämpad praxis, att utlänning kan förete meriter, vilka ger anledning till att bedöma honom såsom sannolikt överlägsen den behörige sökande, som därmed i regel blir utslagen. Om här avsedd utländsk studerande befunnits kunna på ett tillfredsställande sätt följa undervisningen, brukar han efter ett par år av överstyrelsen givas behörighet såsom ordinarie studerande, därvid han får tillgodoräkna de kunskapsbetyg, han under sina studier såsom extra studerande skulle ha förvärvat i olika läroämnen, därest han redan från början antagits såsom ordinarie studerande.

Under angivna omständigheter synes någon möjlighet tyvärr ej föreligga att nu garantera plats vid de tekniska högskolorna för ungerska flyktingstudenter. Frågan om antagning av sådan studerande — till en början såsom extra studerande — kan endast avgöras efter prövning i varje särskilt fall med hänsyn till vederbörandes kvalifikationer och vid antagningstillfället föreliggande konkurrens om platserna inom ifrågakommande avdelning.

I de politiska studentförbundens framställning omnämnes endast, att bland de ungerska flyktingstudenterna skulle ingå ett femtiotal »teknologer», utan angivande av vederbörandes studieriktning. Därest det här gäller ungerska studenter, som tidigare bedrivit studier vid teknisk högskola i Ungern, vill överstyrelsen anmärka, att möjlighet måhända yppas att redan efter kort tid inplacera sådan studerande i högre årskurs, där till äventyrs »hålplatser» kan ha uppstått.

Av *arbetsmarknadsstyrelsens* remissyttrande och promemoria inhämtas huvudsakligen följande.

Under november—december 1956 överfördes genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg omkring 4 000 ungerska flyktingar från Österrike till Sverige. Den grupp flyktingar som anlände till vårt land kan i stort sett sägas utgöra ett tvärsnitt av de i Österrike då befintliga ungerska flyktingarna. Bland dessa 4 000 flyktingar fanns omkring 150 personer med studentexamen och oavslutade universitets- eller högskolestudier. Åtskilliga andra länder utlovade vid uttagningen i Österrike ett antal studiestipendier åt studenter som överfördes till vederbörande land. Från svensk sida ställdes dylika förmåner ej i utsikt. Ett mindre antal av de till Sverige uttagna studenterna hämtades från särskilda studentläger i Österrike. I första hand dessa studenter men även flertalet övriga nu berörda studenter uttalade emellertid vid uttagningen önskemål om att i Sverige få fullfölja sin utbildning. Utöver de universitets- och högskolestuderande fanns bland de ungerska flyktingarna ett 50-tal personer med studentexamen och i regel några års anställning såsom arbetare i exempelvis gruv- eller maskinindustri. Åtskilliga av dessa hade av politiska skäl i hemlandet ej fått tillfälle att påbörja högre studier. I en del fall har dessa studenter uttalat att de i Sverige i första hand önskar få bedriva studier för avläggande av någon lämplig examen.

Efterföljande sammanställning upptager sådana ungerska studenter för vilka styrelsen erhållit uppgifter om studieriktning m. m. Det tillgängliga materialet medger ännu inte någon exakt och fullständig redovisning av studenterna. Uppgifterna torde emellertid i stort sett avspegla studentgruppens sammansättning.

*Ungerska flyktingstudenter anlända till Sverige
i november—december*

<i>Studieriktning</i>	<i>Antal</i>
Teologer	1
Jurister	4
Medicinare	16
Humanister	13
Naturvetare	6
Teknologer, fackinriktning	
elektroteknik	4
maskinteknik	11
kemi	9
väg- och vattenbyggnad	8
geodesi	1
bergsvetenskap	15
arkitektur	12
Ekonomer	3
Agronomer	13
Jägmästare	8
Veterinärer	2
Gymnastikdirektörer	4
Övriga högskolestudenter	9
Studenter i övrigt	49
	Summa 188

Flertalet ungerska studenter har av arbetsmarknadsstyrelsen omhändertagits på särskilt sätt. Sålunda har kurser i svenska, engelska och svenska samhällsförhållanden anordnats i Uppsala och Lund samt vid Fristads folkhögskola för tillhoppa 90 studenter. Vidare har 45 studenter beretts tillfälle att såsom extraelever deltaga i pågående vinterkurser vid olika folkhög-

skolor i landet. Övriga studenter har i allmänhet arbetsplacerats. I förekommande fall kommer dessa att om möjligt beredas tillfälle till särskilda språkstudier under sommarmånaderna. I början av mars fanns endast ett 10-tal studenter kvar på olika arbetsförmedlingsförläggningar. De studenter som deltagar i kursundervisningen i Uppsala och Lund erhåller genom arbetsmarknadsstyrelsen ett stipendium om 340 kronor per månad. Studenterna som deltagar i den särskilda kursundervisningen vid folkhögskolan i Fristad ävensom de som deltagar i vinterkursen vid folkhögskolor i övrigt får fritt vivre samt fickpengar med 100 kronor per månad.

Genom skolöverstyrelsens försorg har under innevarande vårtermin i Göteborg anordnats undervisning på realskole- och gymnasiestadiet för omkring 80 ungerska flyktingungdomar. Kostnaderna för denna undervisning ävensom för elevernas uppehälle bestrides av arbetsmarknadsstyrelsen.

I de politiska studentförbundens framställning nämns, att syftet med den pågående undervisningen skulle vara att till höstterminens början sätta studenterna i stånd att vid svenska läroanstalter fullfölja sin avbrutna utbildning. I en del fall blir detta sannolikt möjligt. Åtskilliga studenter torde emellertid knappast under tiden fram till höstterminens början kunna bibringas sådana kunskaper i svenska och andra ämnen, att de redan då kan återupptaga sina studier. I pågående kurser har huvudvikten lagts vid undervisning i svenska. Endast relativt ringa utrymme har kunnat beredas åt undervisning i engelska. De ungerska studenterna saknar i allmänhet kunskaper såväl i engelska som i tyska. Sannolikt måste de därför — innan studierna kan återupptagas — skaffa sig ytterligare insikter i främmande språk; i vissa fall torde fortsatta studier i svenska bli erforderliga. På grund av den skilda uppläggningsen av utbildningen i Ungern och i Sverige kan en viss komplettering av kunskaperna inom respektive fackområden dessutom bli nödvändig. Fortsatt kursundervisning såväl i språk som i vissa andra ämnen måste därför sannolikt ordnas. Enligt styrelsens uppfattning blir det genom sådan kursundervisning möjligt för flyktingarna att snabbare än eljest nå studieresultat. Under den tid kursundervisning av antytt slag pågår, bör det vara möjligt att med hjälp av t. ex. anlagsprövning och fackprov utvärdera studenternas förutsättningar för högre studier samt den studienivå på vilken de enligt svenska förhållanden befinner sig. På grundval av de resultat dylika prov kan ge kombinerat med utlåtanden av respektive lärare torde man kunna få ett första — om än grovt — mått på studenternas studielämplighet.

Kostnaderna för flyktingarnas uppehälle under den tid de deltagar i särskild kursundervisning samt för denna undervisnings anordnande och för prov av antytt slag är sådana, att de i princip kan bestridas genom arbetsmarknadsstyrelsen.

Såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen för de ungerska studenternas fördelning på olika studieriktningar utgöres den största gruppen av teknologer. En relativt stor grupp består av medicinare. Då utbildningsmöjligheterna inom dessa studieriktningar är begränsade och då nya uttagningar av flyktingar från Mellaneuropa förestod enligt Kungl. Maj:ts beslut av den 8 februari 1957, ansåg arbetsmarknadsstyrelsen det angeläget att frågan om de ungerska medicine studerandes och teknologernas möjligheter till fortsatt utbildning i Sverige blev föremål för särskild diskussion. Styrelsen inbjöd därför representanter för berörda universitets- och högskolemyndigheter, SFS och Sveriges akademikers central-

organisation samt till denna organisation anslutna förbund att deltaga i konferenser rörande utbildningsmöjligheterna för ungerska medicinare och teknologer den 22 respektive 23 februari 1957. Vid dessa konferenser framfördes i stort sett följande.

Medicine studerande. Möjligheterna att bereda ett begränsat antal ungerska medicine studerande plats för fortsatt utbildning i Sverige bedömdes såsom relativt goda. Vid denna bedömning bortsågs i stort sett från de medicinare som avbrutit sin utbildning i Ungern redan några år före flykten från hemlandet. Det antal som återstod och som ansågs kunna komma i fråga för vidare medicinsk utbildning utöver nybörjarstadiet är relativt litet. Även om antalet — genom ankomsten av nya flyktinggrupper — kan beräknas stiga till ungefär det dubbla, borde det dock ej vara helt omöjligt att genom en spridning på de olika lärosätena kunna inplacera samtliga studielämpade i den ordinarie utbildningsgången. En individuell bedömning av de studerandes studienivå och allmänna studieförutsättningar måste äga rum, men vissa allmänna riktlinjer för hur en inplacering i den svenska studiegången borde kunna ske, ansåg sig konferensen dock kunna uppställa.

Teknologer. Möjligheterna att antaga ungerska teknologer såsom extra elever och i förekommande fall såsom specialstuderande kan generellt sett anses vara relativt stora, åtminstone vid tekniska högskolan i Stockholm. Högskolans rektor, professor R. Woxén, framhöll, att antalet platser på respektive avdelningar visserligen är relativt begränsat och att svensk studerande stadgeenligt äger företräde framför utländsk, men att man på tekniska högskolan dock årligen antager omkring ett 15-tal utländska studerande såsom extra elever. Givetvis bör flyktingstudenter få företräde framför övriga utländska studerande. Dispens från tentamen beviljas dock aldrig. Efter två års godkända studier blir extra elever ordinarie. Denna studiegång innebär att även de, som har 4 års studier i Ungern bakom sig, får räkna med en studietid av 3 till 4 år fram till civilingenjörsexamen.

Rektor vid Chalmers tekniska högskola, professor G. Hössjer, ansåg det för närvarande omöjligt att antaga ungerska studerande på de lägre årskurserna vid högskolan utan att samtidigt minska intagningen av svenska studerande. Det skulle i de högre årskurserna eventuellt gå att utnyttja en och annan »lucka», men möjligheterna att antaga extra elever vid högskolan är nu starkt begränsade. Högskolan brukar dessutom årligen ta emot ett mindre antal norrmän, en tradition som svårligen kan brytas.

Enighet rådde beträffande nödvändigheten av praktik för de ungerska teknologerna. Flertalet bör beredas möjlighet till praktik redan från och med sommaren och det är då av stor vikt att studenterna erhåller praktik som är lämplig med hänsyn till deras studieinriktning. De teknologer, som i Ungern endast studerat en kortare tid, skulle under sommaren eventuellt kunna beredas möjlighet till särskild kursundervisning i grundläggande ämnen vid Chalmers tekniska högskola. Härför krävs emellertid extra anslag.

Även vid konferensen beträffande teknologernas vidareutbildning uttalades önskemål om en individuell kartläggning av studenterna.

Skogshögskolestuderande. Beträffande de ungerska studenter som önskar fullfölja sina studier vid skogshögskolan har en detaljerad genomgång gjorts. Härvid har styrelsen samarbetat med representanter för skogshögskolans studentkår. Vid överläggning med skogshögskolans rektor, professor K. T. Streyffert, och professor S. J. J. Petrimi har ställts i utsikt att samtliga

berörda studenter skall beredas studiemöjligheter vid högskolan. En plan för varje students fortsatta utbildning i Sverige har skisserats.

Med hänsyn till behovet av en närmare kartläggning av samtliga ungerska studenters studiemeriter har inom styrelsen utarbetats ett särskilt frågeformulär. Detta kommer att tillställas alla ungerska studenter som för närvarande vistas i landet. Härutöver har i samarbete med respektive studentkårers studieråd utarbetats specialformulär för olika studieriktningar. På grundval av det material, som sålunda kommer att sammanställas, skall styrelsen sedan med respektive läroanstalt diskutera möjligheterna till fortsatta studier för varje enskild student. Denna kartläggning kan beräknas vara slutförd under april månad.

I det föregående har redogjorts för de ungerska flyktingstudenter som anlände till Sverige i slutet av föregående år samt för de åtgärder som vidtagits för dessa studenter. Ytterligare flyktingstudenter kommer inom den närmaste tiden att överföras till Sverige från Österrike och Jugoslavien. I början av mars hade i Österrike uttagits omkring 90 studenter för transport till Sverige. Vid denna uttagning medverkade i den svenska delegationen SFS:s ordförande. Hur många studenter, som härutöver kommer att uttagas i Österrike respektive Jugoslavien för transport till Sverige, är ännu inte känt. Förutom de cirka 90 studenter som uttagits särskilt får man alltså räkna med ett visst inslag av studenter i olika flyktinggrupper som överföres till Sverige.

Vid den särskilda uttagningen av studenter som ägde rum i slutet av februari och början av mars lämnades utförliga uppgifter om studiemöjligheter i Sverige. Svårigheterna att ordna utbildningsplatser klargjordes i förekommande fall för studenterna, som dessutom meddelades att finansiell hjälp vid studier så vitt möjligt skall ges. Några stipendier eller dylikt utlovades dock inte.

20 av de uttagna 90 studenterna har efter samråd med arbetsmarknadsstyrelsen tilldelats stipendier av The Ford Foundation. Dessa stipendier utgår under 2 år med 800 dollars per år. Sammanlagt har alltså för dessa studenter ställts till förfogande 32 000 dollars. Det enda villkoret, som The Ford Foundations representant uppställde för att stipendium skulle kunna beviljas, var att studiemöjligheter inom respektive fack skulle garanteras stipendiaterna. Stipendierna kommer att administreras av SFS.

Samtliga de flyktingstudenter som hittills uttagits under våren kommer i Sverige att sammanföras till särskilda språkförläggningar. Även övriga studenter som kan väntas hit under den närmaste tiden kommer i första hand att beredas tillfälle till språkstudier. En individuell kartläggning av de studenter, som nu anländer till Sverige, kommer att ske på samma sätt som i det föregående omnämnts.

3. Studentsociala förmåner för flyktingstudenter

Gällande bestämmelser om studentsociala förmåner

Vad beträffar nuvarande studentsociala stödformer må framhållas följande.

Naturastipendierna. Denna stödform infördes budgetåret 1939/40 för studerande vid universiteten och karolinska institutet. Från

och med budgetåret 1944/45 öppnades möjligheter till naturastipendier även för studerande vid de enskilda högskolorna i Stockholm och Göteborg. Genom beslut av 1950 års riksdag utökades kretsen av stipendieberättigade med studerande vid medicinska högskolan i Göteborg. Stipendieringen utvidgades genom beslut av 1953 års riksdag till att omfatta samtliga akademiska utbildningsanstalter under åttonde och tionde huvudtitlarna. Vidare ökades stipendietidens längd per läsår från högst åtta till högst nio månader.

Med nu gällande bestämmelser rörande naturastipendieringen — reglementet 1953: 366 (ändr. 1954: 419) för utdelning av statsstipendier vid universiteten m. fl. läroanstalter — kan naturastipendium icke tilldelas annan än svensk studerande. De i reglementet meddelade bestämmelserna är i huvudsak av följande innehåll.

Naturastipendium utgår i form av fri bostad och kost (s. k. helt stipendium) eller i form av endera av dessa förmåner (s. k. delstipendium). Stipendierna må tilldelas *obemedlade studerande med utpräglad studiebegåvning* vid universiteten i Uppsala, Lund och Göteborg, karolinska institutet, Stockholms högskola, tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola, handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg, tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö, farmaceutiska institutet (apotekarlinjen), gymnastiska centralinstitutet (gymnastiklärarlinjen), socialinstitutet i Stockholm och Göteborg samt sydsvenska socialinstitutet. Naturastipendium får ej innehas under längre sammanlagd tid än tre läsår vid universiteten och karolinska institutet samt Stockholms högskola, två och ett halvt läsår vid tandläkarhögskolorna, två läsår vid tekniska högskolorna, ett och ett halvt läsår vid handelshögskolorna och farmaceutiska institutet, ett läsår vid gymnastiska centralinstitutet samt två terminer vid socialinstitutet. Denna maximitid för innehav av stipendium må begränsas, om så erfordras, för att antalet ledigblivna stipendier skall kunna hållas i möjligaste mån konstant från ett år till ett annat. I regel bör stipendium beviljas under den tidigare delen av studietiden. Som nämnts får stipendieförmånerna åtnjutas under högst nio månader av läsåret. Stipendierna utdelas av statsstipendienämnderna i Uppsala, Lund, Stockholm och Göteborg.

Till naturastipendieringen har riksdagen beviljat anslag för varje budgetår. För innevarande budgetår är anslaget uppfört med 4 480 000 kronor. För nästa budgetår har Kungl. Maj:t framlagt förslag om ett anslag av 6 980 000 kronor (prop. 1957: 1; VIII ht. p. 121).

Räntefria lån för universitetsstudier. Sedan år 1939 utdelas ur en samma år tillkommen fond, benämnd statens lånefond för universitetsstudier, räntefria studielån till underlättande av studiemöjligheterna för *obemedlade eller mindre bemedlade studerande med utpräglad studiebegåvning* vid universitet och högskolor m. fl. läroanstalter. Till en början avsåg låneverksamheten endast studerande vid universiteten och karolinska mediko-kirurgiska institutet. År 1944 utvidgades låneutdelningen att gälla även studerande vid de enskilda högskolorna i Stockholm och Göteborg. Enligt beslut vid 1950 års riksdag omfattar utlåningen ur fonden numera också studerande vid fackhögskolorna och socialinstitutet samt vissa linjer vid gymnastiska centralinstitutet och Alnarpsinstitutet.

Enligt gällande bestämmelser rörande den räntefria långivningen för universitetsstudier — reglementet 1939: 290 för utdelning av räntefria studielån för universitetsstudier, i den lydelse det erhållit genom kungörelsen

1956: 578 — kan räntefritt studielån för universitetsstudier icke beviljas annan än svensk studerande. Bestämmelsernas huvudsakliga innehåll är följande.

De räntefria studielånen utdelas av de fyra statsstipendienämnderna. I fråga om ansökningsförfarande och fastställande av amorteringsvillkor är de samordnade med de — i det följande behandlade — statsgaranterade lånen för svenska studerande. Vissa centrala uppgifter beträffande låneverksamheten tillkommer garantilånenämnden. Utbetalning m. m. av lånen handhas av generalpoststyrelsen. Räntefritt studielån må beviljas till ett belopp av högst 2 500 kronor för år men må, när särskilda omständigheter därtill föranleda, kunna beviljas till högre belopp, dock högst 3 000 kronor för år.

Till kapitalinvestering i fonden har riksdagen beviljat anslag för varje budgetår. För innevarande budgetår är anslaget uppfört med 6 000 000 kronor och för nästa budgetår har Kungl. Maj:t föreslagit ett anslag av samma storlek (1957: 1; bil. 29, p. 21).

Statsgaranterade studielån. I syfte att underlätta för de studerande vid universiteten m. fl. högre läroanstalter att erhålla studielån genomfördes efter beslut av 1950 års riksdag ett system med statlig garanti av dylika lån. Bestämmelser i ämnet är meddelade i kungörelsen 1950: 469 (ändr. 1954: 420; 1956: 260; 1956: 579). Ifrågavarande bestämmelser innebär bland annat följande.

Beslut om statlig garanti meddelas av statsstipendienämnderna. Villkor för erhållande av garanti är, att vederbörande sökande gjort sig *känd för skötsamhet, ådagalagt studielämplighet och är i behov av studiekredit*. Garanti beviljas vid ett och samma tillfälle endast för lån avseende studie-kostnader under högst ett år. Garanti avseende ytterligare lån kan emellertid beviljas låntagare, som med omsorg och framgång bedriver sina studier. Efter ansökan av studerande, som erhållit statsgaranti, må lån utlämnas av bank eller annan kreditanstalt, som är villig därtill. Lån är i regel amorteringsfritt under studietiden och utlämnas utan annan säkerhet än den statliga garantin och mot ränta, som Kungl. Maj:t med hänsyn till det allmänna ränteläget fastställer. Innebörden av statsgarantin är, att statsverket gentemot långivaren närmast efter låntagaren ansvarar för lånet.

Genom proposition 1952: 48 framlade Kungl. Maj:t förslag om att här avsedda kreditgaranti, vilken tidigare givits endast åt svenska studenter, skulle kunna beviljas även s. k. flyktingstudenter. Med hänsyn till de särskilda förhållandena beträffande dessa studenter föreslogs i propositionen för deras del vissa särbestämmelser.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande 1952: 97 tillstyrkte statsutskottet bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag men underströk samtidigt — i anslutning till vad chefen för ecklesiastikdepartementet i ärendet anfört — vikten av att det föreslagna systemet med statlig kreditgaranti för studielån åt flyktingstudenter tillämpades med varsamhet. En särskilt noggrann prövning av de garantisökande och en viss återhållsamhet vid beviljande av garanti syntes enligt utskottets mening nödvändig. Därjämte borde garantilånenämnden med uppmärksamhet följa utvecklingen av ifrågavarande garantiverksamhet samt lämna Kungl. Maj:t redogörelse för sina iakttagelser härvidlag.

Den 30 juni 1952 utfärdades kungörelse (nr 570) angående studielån med statlig kreditgaranti åt s. k. flyktingstudenter (ändr. 1956: 421). De i kun-

görelsen givna föreskrifterna avvek från de för garantilån till svenska studenter då gällande bestämmelserna huvudsakligen i följande avseenden.

Såsom flyktingstudent skall enligt kungörelsen betraktas den, som vid tillämpning av gällande föreskrifter om utlännings rätt att vistas här i riket är att anse såsom *politisk flykting* och som emottagits som studerande vid någon av de läroanstalter, vid vilka garantilån till studerande förekommer (1 §). Utlänningskommissionen skall avge yttrande i varje enskilt ärende rörande beslut om statlig kreditgaranti för studielån till flyktingstudent (3 §). Såsom lånevillkor skall vidare gälla, att sökanden *på heder och samvete förklarar sig ha för avsikt att stanna i Sverige även efter avslutad utbildning* (2 § första stycket). Sökanden skall även ådagalägga, att han i förekommande fall erhållit examensdispens (2 § andra stycket). Flyktingstudent, som icke avlagt svensk studentexamen, måste styrka sin studielämplighet genom *minst två terminers studier* vid vederbörande läroanstalt, innan garantilån kan erhållas (2 § fjärde stycket). Slutligen gäller att besluten rörande garantilånen till flyktingstudenter fattas av *garantilånenämnden*, sedan yttrande avgivits av vederbörande statsstipendienämnd. Beträffande beviljandet av garantilånen till svenska studenter har däremot statsstipendienämnderna ensamma beslutanderätten.

Sedermera har bestämmelserna för garantilån till svenska studerande ändrats vid två tillfällen utan att motsvarande ändringar vidtagits beträffande garantilånen till flyktingstudenter. Sålunda har genom beslut av 1956 års riksdag behörighetskravet i fråga om *ådagalagd studielämplighet* för erhållande av garantilån sänkts från Ba+ i läroämnena i studentexamen till ett genomsnittsbetyg av Ba i nämnda ämnen (prop. 50; SU 46; Rskr 146). Vidare har garantilånen till svenska studerande i fråga om ansökningsförfarande och fastställande av amorteringsvillkor samordnats med de räntefria lånen för universitetsstudier (KK 1956: 578 o. 579).

Förslag om vidgade studentsociala förmåner åt flyktingstudenter m. m.

Sveriges förenade studentkårer har i förutnämnda framställning den 5 november 1956 hemställt, att flyktingstudenter må beviljas statlig kreditgaranti för studielån utan att avkrävas förklaring på heder och samvete att inte ha för avsikt att lämna Sverige efter avslutade studier, att flyktingstudenter må beviljas räntebefrielse för studielån i samma utsträckning och efter samma grunder som svenska studerande, att den studielämplighet, som stipuleras för erhållande av statlig kreditgaranti för studielån, må anses ådagalagd av flyktingstudenter efter samma bedömningsgrunder som gäller för svenska studerande samt att statsstipendienämnderna får befogenhet att bevilja flyktingstudenter statlig kreditgaranti för studielån.

Såsom skäl för det först nämnda yrkandet har anförts bland annat följande.

Ifrågavarande förklaring behöver i och för sig inte innebära något annat än att flyktingstudenten just i det ögonblick han avger förklaringen inte har några planer på att lämna landet efter examen. Förklaringen kan i så fall inte avses få någon återhållande verkan närhelst det sedermera kan bli aktuellt för honom att taga sitt kvarstannande i Sverige under övervägande. Den är ju endast ett konstaterande av en viss aktuell situation och

inte något åtagande för framtiden från förklaringsgivarens sida. Men det är uppenbart, att förklaringens innehåll kan uppfattas såsom väsentligt mycket mindre begränsat, snarast som ett löfte, vars infriande statsmakterna väl knappast kan förväntas låta samhällets sanktionssystem effektuera, men som av förklaringsgivaren ändå skall uppfattas som moraliskt bindande. I annat fall skulle den vara meningslös. Man kan inte förvänta, att flyktingstudenten redan vid början av studierna skall ha några klart utformade planer för den relativt avlägsna framtid, då han tagit sin examen. I normala fall har väl flyktingstudenten i detta läge inga avsikter alls — annat än att försöka inordna sig i det nya samhället och i den nya studiegången och sedan låta tiden utvisa, vad som skall hända efter examen. Villkoret om flyktingstudentens löfte att kvarstanna i Sverige efter avslutade studier synes dikterat av risken att flyktingstudenten återvänder till sitt hemland eller emigrerar till annat land innan han hunnit återbetala sitt lån. Det kan ifrågasättas, om denna ekonomiska risk står i rimlig proportion till det ur många synpunkter betänkliga villkoret. Den grundläggande principen för den svenska politiken mot politiska flyktingar har varit och är, att de skall mottagas på ett sådant sätt, att de har möjlighet att anpassa sig i det svenska samhället och känna sig solidariska med dess värderingar. I detta syfte har man, där så rimligen kan ske, låtit flyktingar komma i åtnjutande av samma rättigheter som den svenske medborgaren. Den statliga kreditgarantien för studielån utgör ett väsentligt, om än föga kostnadskrävande, samhälleligt stöd. Men det har aldrig ifrågasatts, att för den svenske studenten förbinda detta stöd med inskränkningar i hans fria val av framtida yrke eller vistelseort. Det måste därför anses stötande att som villkor för samma stöd utöver förbindelsen att återbetala lånet avkräva flyktingstudenten ett så livsavgörande löfte, att han av detta känner sin rätt att fritt välja vistelseort inskränkt — speciellt om löftet måste komma att avges i en situation av ekonomisk nöd. Flyktingstudenten löser sig ju inte från studielånet genom att emigrera — och det vore obilligt att presumera, att han avser att göra det. Möjligheterna till exekutiva åtgärder försvåras visserligen, men att för den skull gå en elementär princip förnär måste för flyktingstudenten vara en stötesten när det gäller att vinna honom för vårt samhälles värderingar.

Till stöd för yrkandet om räntebefrielse för studielån åt flyktingstudent har framhållits huvudsakligen följande.

Vägande sociala skäl talar för att även flyktingstudenter bör kunna komma i åtnjutande av räntefritt studielån ur statens lånefond för universitetsstudier. Flyktingstudentens ekonomiska bakgrund är i de allra flesta fall sådan, att varje utgiftspost bildar ett allvarligt hinder när det gäller att skapa den studiero, som erfordras för att han skall kunna bedriva sina studier framgångsrikt. Visserligen har han liksom de svenska studenterna möjlighet att få sina ränteutgifter inräknade i studielånen med statlig kreditgaranti. Men SFS kan inte finna några skäl för att flyktingstudenterna skall avstängas från möjlighet att erhålla räntebefrielse för en viss del av de lån de måste upptaga för att täcka sina studiekostnader och att inte samma bedömningsgrunder som för svenska studenter därvid skall gälla.

Kraven på samma bedömningsgrunder när det gäller studielämpligheten har motiverats på i huvudsak följande sätt.

Det finns ingen anledning att antaga, att det skäl, som föranledde sänkningen av behörighetskravet för svenska studerande inte också skulle vara bärande för flyktingstudenterna. Vid bedömningen av studentbetyget såsom kriterium på studielämplighet borde därför hänsyn tagas endast till dettas kvalitet och inte till den lånsökandes nationalitet. Vad beträffar den för flyktingstudenter uppställda två-terminsregeln innebär denna i realiteten att flyktingstudenterna under sitt första läsår inte kan med lån finansiera sina studier; deras möjligheter att få privat borgen är synnerligen små och det är dessutom svårt att med nuvarande kreditrestriktioner över huvud erhålla vanligt borgenslån. Flyktingstudenterna förvägras alltså statligt ekonomiskt stöd när de bäst behöver det. Då flyktingstudenterna står i begrepp att börja högre studier i Sverige är deras utgångsläge inte det bästa. Känslan av främlingskap, språksvårigheter och psykisk labilitet är faktorer, som kan göra det svårt för dem att under det första läsåret nå den studiekoncentration, som svenska studenter normalt ådagalägger. Kommer därtill ekonomisk otrygghet och tvånget att ha förvärvsarbete jämsides med studierna — alldeles oavsett svårigheterna för en utlänning att ordna sådant — måste risken vara stor, att önskvärda studieresultat inte uppnås. Det är till och med sannolikt, att flyktingstudenterna inte vågar sig på att börja ordnade studier, utan övergår till tillfälliga, okvalificerade arbeten och inte lyckas anpassa sig. Det är ofrånkomligt att en risk för förslumning därvid uppstår. Om syftet är att möjliggöra och underlätta studiegången för flyktingstudenterna för att därigenom vinna ett välbehövligt tillskott till landets högt utbildade arbetskraft är den effektivaste utformningen av det statliga stödet att låta det sätta in genast vid början av studierna för att överbrygga de initiala svårigheterna. Det nödvändiga villkoret om studielämplighet måste då utformas på annat sätt. Då flyktingstudenter söker inträde vid högre läroanstalt, har denna att bedöma deras förkunskaper och på grundval av bedömningen bevilja dem inträde vid läroanstalten. Vid spärrade utbildningslinjer (fackhögskolor och vissa ämnen inom de »fria» fakulteterna) innebär detta, att stränga krav ställs på deras i utlandet förvärvade studiemeriter och att flyktingstudenter med icke nöjaktiga förkunskaper vägras inträde. Även vid de icke spärrade utbildningslinjerna kan man förutsätta, att en grundlig prövning av flyktingstudenters förkunskaper äger rum. Man har således i detta initiala urval en garanti för, att flyktingstudenter utan formella möjligheter att följa undervisningen inte kommer att inskrivas. Flyktingstudenter utan svensk studentexamen, som beviljats inträde vid högre undervisningsanstalt, är således vad studiemeriter beträffar i principiellt samma läge som en svensk inskriven studerande med dispens från svensk studentexamen. De bör således ha samma möjligheter att få statsgaranterat studielån som dispenserade svenska studerande, varvid största möjliga hänsyn i så fall måste tagas till deras i utlandet förvärvade studiemeriter. Då dessa i många fall kan vara svåra att bedöma, bör stor vikt läggas vid att de vid universitetets eller högskolans bedömning funnits lämpliga att inskrivas.

För den föreslagna överflyttningen av beslutanderätten beträffande flyktinglånen till statsstipendienämnderna har anförts följande motivering.

Kontrollen över studieresultatet för flyktingstudenter skulle väsentligen underlättas om kompetens att bevilja statlig kreditgaranti delegerades från garantilånenämnden till statsstipendienämnderna. Dessa kan ju i tveksam-

ma fall bevilja lånen endast halvårsvis och låta utbetalandet av det resterande läsårsbeloppet vara beroende på de erfarenheter, den sökandes lärare fått av flyktingstudenten under den tilländalupna terminen eller på vad eljest kan komma till nämndens kännedom om sökandens studielämplighet — ett förfaringssätt som stundom tillämpats även för svenska studerande. Den risk, som samhället löper genom att bevilja statlig kreditgaranti åt flyktingstudenter på förut föreslagna, mera liberala grunder, skulle därigenom väsentligen reduceras. Med denna decentralisering skulle också stora fördelar för de lånsökande stå att vinna. Kreditgarantien beviljas nu av garantilånenämnden efter hörande av vederbörande statsstipendienämnd och utlänningskommissionen. Behandlingsproceduren tar lång tid och kan innebära en svårbemästrad psykisk press på de sökande, som under väntetiden måste leva under extrem ekonomisk otrygghet. Om vederbörande statsstipendienämnd fick befogenhet att bevilja kreditgarantier och följaktligen utlänningskommissionens utredning kunde igångsättas redan på initiativ av denna, skulle sannolikt en anseilig tidsbesparing uppnås. Detta i förening med de ökade kontrollmöjligheterna synes enligt SFS:s mening tala för att en sådan rationalisering snarast bör vidtagas.

De *politiska studentförbunden* har i sin förut omnämnda framställning den 23 januari 1957 framhållit, att de ungerska flyktingstudenternas framtidsutsikter ter sig ovissa bland annat då det gäller ekonomiseringen av studierna. Enligt nämnda förbund bör de studentsociala förmånerna utgå till flyktingstudenter efter samma grunder som tillämpas för svenska studerande. Då meriter och behov vore lika borde även förmåner vara lika.

Sveriges förenade studentkårer har i sitt yttrande över de politiska studentförbundens framställning uttalat, att denna måste innebära en begäran, att jämväl möjlighet till erhållande av statliga stipendier för utbildning vid svenska universitet och högskolor skall öppnas för flyktingstudenterna. SFS har vidare anfört bland annat:

SFS anser, att den principståndpunkt som de politiska studentförbunden intagit är riktig, och vill därför med instämmande i deras förslag framhålla vikten av att erforderliga åtgärder vidtages så snabbt, att de föreslagna studentsociala förmånerna kan utgå till flyktingstudenterna redan under nästa budgetår. Särskilt med tanke på de omständigheter och förutsättningar, varunder de ungerska flyktingstudenterna mottagits och vistas här i landet, måste man emellertid fråga sig, om de åtgärder, som föreslagits, skulle vara tillräckliga för att undanröja de ekonomiska hindren för dessa studenter att med samma förutsättningar som sina svenska kamrater återuppta och fullfölja sin akademiska utbildning. Otvivelaktigt förhåller det sig så, att de största svårigheterna kommer att möta dessa studenter i början av utbildningsgången, innan de i olika avseenden hunnit anpassa sig någorlunda efter svenska förhållanden och prestera resultat vid de svenska utbildningsanstalterna. En del av de ungerska studenterna kommer sannolikt att kunna skriva in sig vid universitet och högskolor redan under nästa hösttermin. Säkerligen måste man då räkna med att deras studieresultat under de första terminerna icke kommer att bli lika goda som den svenske genomsnittsstudentens, även om deras intellektuella studieförutsättningar i och för sig icke är sämre. För flertalet flyktingstudenter torde därför de

svenska studentsociala förmånerna — även om dessa i princip stode öppna för flyktingstudenter — knappast vara till större glädje under det första studieåret. I den mån de icke avlagt svensk studentexamen eller ådagalagt sin studielämplighet genom meriterande resultat vid svenska utbildningsanstalter, torde det nämligen vara meningslöst för dem att ställa upp i den hårda konkurrensen om de till förfogande stående stipendierna och räntefria lånen. SFS vill därför föreslå, att flyktingstudenter utan svensk studentexamen under sitt första studieår vid svenska universitet eller högskolor erhåller särskilda bidrag för täckande av de normala studiekostnaderna under 10 månader. Bidragen bör då icke vara mindre än 400 kronor netto per studiemånad. Då SFS förutsätter, att en relativt noggrann prövning av flyktingstudenternas förkunskaper och allmänna studieförutsättningar kommer att äga rum i samband med inskrivningen, bör det föreslagna bidraget kunna utgå till varje flyktingstudent, som beviljats inträde och verkligen bedriver studier vid universitet eller högskola i Sverige. Administration och förvaltning av de medel, som — därest SFS:s förslag skulle vinna beaktande — kommer att anvisas för ändamålet torde med fördel kunna överlätas på garantilånenämnden och statsstipendienämnderna.

Arbetsmarknadsstyrelsen anser, att frågan om det studentsociala stödet till flyktingstudenterna i hög grad aktualiserats genom de åtgärder Sverige vidtagit med anledning av flyktingströmmen från Ungern. Vidare understrekar styrelsen angelägenheten av att flyktingstudenterna tillerkännes studentsociala förmåner efter samma grunder som gäller för svenska studerande. Därjämte anför styrelsen följande.

Tidigare erfarenheter visar, att det första studieåret vid respektive läroanstalter är av avgörande betydelse för flyktingstudenterna och för deras möjligheter att med framgång fullfölja sin utbildning här i landet. Enligt styrelsens uppfattning är det av stor vikt, att dessa studenter under detta studieår får ekonomisk hjälp. Styrelsen har ingen uppfattning om i vilken form detta stöd bör utgå men ifrågasätter, om inte kostnaderna härför lämpligen borde bestridas av ett särskilt å riksstaten för ändamålet uppfört anslag.

Universitetskanslern och *överstyrelsen för de tekniska högskolorna* finner det angeläget, att åtgärder vidtages för att underlätta de ungerska flyktingstudenternas ekonomiska möjligheter att bedriva studier i Sverige. Huruvida detta lämpligen bör ske synes enligt kanslern och överstyrelsen närmast böra prövas av de organ, som har till uppgift att handha olika former av studiehjälp. I likhet med arbetsmarknadsstyrelsen ifrågasätter kanslern, om icke kostnaderna för studiehjälp åt de ungerska flyktingstudenterna bör bestridas från ett särskilt å riksstaten för ändamålet uppfört anslag.

Garantilånenämnden tillstyrker, att flyktingstudenterna tillerkännes statsgaranterade studielån och räntefria lån för universitetsstudier efter samma grunder som de svenska studenterna. Nämnden är däremot icke för närvarande beredd att förorda, att flyktingstudenterna må kunna tilldelas naturastipendier.

Vad först beträffar de statsgaranterade studielånen framhåller nämnden huvudsakligen följande.

Under vart och ett av budgetåren 1952/1955 utgjorde antalet ansökningar från flyktingstudenter om garantilån omkring 70, medan antalet budgetåret 1955/56 sjönk till 45. Antalet beviljade nya lån utgjorde under de fyra budgetåren 1952/56 respektive 42, 36, 21 och 11 eller tillsammans 110 med ett genomsnittligt lånebelopp av 3 400 kronor per lån. Vidare har 87 fortsatta lån beviljats med i genomsnitt 3 300 kronor per lån. Totalt har statlig kreditgaranti för studielån åt flyktingstudenter intill utgången av budgetåret 1955/56 beviljats med 674 000 kronor. Intill utgången av budgetåret 1955/56 hade 23 av låntagarna avslutat sina studier med examen och fått amorteringsplaner fastställda för sina garantilån. I intet fall hade fråga om avskrivning av garantilån till flyktingstudent behövt övervägas. I endast två fall hade låntagaren lämnat Sverige. I det ena fallet har låntagaren kompletterat sin svenska examen med examen vid utländskt universitet och åtnjuter för närvarande betalningsanstånd på grund av fortsatta studier vid det utländska universitetet. I det andra fallet sker amortering av garantilånet normalt efter fastställd plan. Det är i detta sammanhang av intresse att närmare granska de olika orsaker, som lett till avslag på 36 ansökningar om nya lån. Det gäller här 34 flyktingstudenter, av vilka således 2 fått avslag två gånger. Av de övriga har 5 efter förnyad ansökan kunnat beviljas lån och ingår därför i den förut redovisade siffran 110 för totalantalet låntagare. Avslaget på den första ansökan orsakades för dessa studenter i ett fall av två-terminsregeln och i de fyra övriga fallen av att studielämpligheten ännu ej styrkts. Bland de 29 flyktingstudenter, som icke kunnat beviljas garantilån, har 5 diskvalificerats på grund av att de erhållit svenskt medborgarskap, 11 icke varit politiska flyktingar, 1 befunnits sakna lånebehov, 2 icke studerat under föreskrivna två terminer vid svensk läroanstalt och återstående 10 icke ansetts fylla kraven på studielämplighet. Av totalt 139 sökande flyktingstudenter har således 110 eller 80 procent beviljats statlig kreditgaranti under budgetåren 1952/56.

Det övervägande antalet garantilån åt flyktingstudenter har beviljats balter. Den nedåtgående lånefrekvensen sammanhänger givetvis med att antalet flyktingar, som inkommit i riket, efter en topp vid krigsslutet, starkt avtagit under senare år. Vid införandet av ifrågavarande låneform år 1952 uppskattades antalet potentiella låntagare till omkring 200. I verkligheten har — såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen — antalet personer, som ansökt om flyktinglån, under budgetåren 1952/56 visat sig uppgå till endast 139, och antalet nya låntagare budgetåret 1955/56 utgjorde endast 11. I den mån verksamhetens resultat skall mätas i frånvaron av förluster, kan det dessutom konstateras, att den hittills utgjort en hundraprocentig framgång.

Genom att bland de cirka 4 000 ungerska flyktingar, som under hösten 1956 inkom i landet, beräknas ingå omkring 200 studenter, har dock ett nytt läge inträtt för flyktinglåneverksamheten. Under innevarande år torde för övrigt ytterligare ett betydande antal ungerska flyktingar komma att emottagas i Sverige.

Mot bakgrunden av hittillsvarande erfarenheter framstår enligt garanti-lånenämndens mening en uppmjukning av de strängare särbestämmelserna för beviljande av statlig kreditgaranti för studielån åt flyktingstudenter

såsom väl motiverad. Härför talar icke blott de i och för sig mycket starka humanitära skälen att bispringa flyktingar i deras svåra situation utan även andra motiv. Det kan nämligen icke hållas för osannolikt, att ytterligare ett antal flyktingstudenter skulle ha kunnat ges möjlighet att studera, om bestämmelserna utformats mindre rigoröst, och detta utan att därför någon förlust på garantilåneverksamheten skulle ha behövt uppkomma. Garantilånenämnden vill därför med de speciella motiveringar, som anföres i det följande, i huvudsak tillstyrka de av SFS framförda förslagen om en upp- mjukning av villkoren för flyktingstudenter att erhålla garantilån.

Målsättningen för ifrågavarande garantilåneverksamhet bör vara att be- reda ett effektivt ekonomiskt stöd åt alla studielämpliga flyktingstudenter, som har behov av studiekredit. Huvudprincipen bör därvid enligt garanti- lånenämndens mening vara, att lånestödet ges på motsvarande villkor som till svenska studenter.

Beträffande kravet på *ådagalagd studielämplighet* för de flyktingstuden- ter, vilka avlagt svensk studentexamen, tillstyrker garantilånenämnden en sänkning från Ba+ till Ba i betygsgenomsnitt i studentexamen. Motsva- rande åtgärd har redan vidtagits från och med den 1 juli 1956 beträffande garantilån till svenska studenter. Skälen härför har redovisats i proposition- en 1956: 50. Av enahanda skäl bör nu samma åtgärd vidtagas beträffande bestämmelserna för garantilån åt flyktingstudenter.

För de flyktingstudenter, vilka icke avlagt svensk studentexamen, bör motsvarande studielämplighet konstateras efter individuell prövning. Den- na får då beakta föreliggande meritering i form av bestyrkta studieresultat i utlandet och, då så är nödvändigt för en säker bedömning, givetvis även resultaten av en tillräckligt lång tids studier i Sverige. Att härvidlag som i gällande bestämmelser fixera en *minimitid om två terminers studier vid svensk läroanstalt* såsom behörighetsvillkor finner garantilånenämnden vara för tillgodoseende av anförda syfte onödigt och snarast olämpligt. Garantilånenämnden har sålunda på grund av den nuvarande bestämmel- sen tvingats avslå en låneansökan från en ungersk medicine doktor, vilken för vinnande av svensk medicine licentiatexamen måste bedriva ett par terminers medicinska studier i Sverige. Garantilånenämnden vill på anförda skäl bestämt tillstyrka, att författningsbestämmelsen om minst två termi- ners studier slopas såsom behörighetsvillkor. Kravet på ådagalagd studie- lämplighet bör dock icke av denna orsak sänkas vid prövningen av låne- ansökningarna utan samma krav i princip uppställas beträffande flykting- studenternas och de svenska studenternas studielämplighet.

Förslaget att flyktingstudent, som söker studielån med statlig kredit- garanti, icke längre skall avkrävas *förklaring på heder och samvete om sin avsikt att stanna i Sverige även efter avslutad utbildning* vill garantilåne- nämnden tillstyrka. Den försäkran det här gäller har ej karaktär av bin- dande löfte och är därför utan större betydelse. Ytterligare motiv för slo- pande av detta lånevillkor anser garantilånenämnden vara dels de bristande möjligheterna att kontrollera förklaringens ursprungliga korrekthet och dess efterlevnad, dels frånvaron av andra möjligheter att beivra eventuella löftesbrott än genom lånets uppsägning, vilket i dylika fall i regel torde vara en tämligen verkningsslös sanktion på grund av svårigheten att utom- lands kunna indriva fordringar. Man kan för övrigt icke utan vidare an- taga att studenter, som tvingats överge sitt hemland, skulle vara mindre

lojala mot det land, som mottagit dem väl och i görligaste mån behandlat dem som likställda med landets egna medborgare.

De skäl, som ursprungligen motiverade, att ärenden rörande garantilån åt flyktingstudenter behandlades av garantilånenämnden kvarstår i huvudsak orubbade. Nämnden finner därför icke anledning att för närvarande föreslå *överflyttning av beslutanderätten* till statsstipendienämnderna. Särskilt om flyktingstudenterna, som nämnden har för avsikt att föreslå, får rätt till räntefria studielån, kan det av praktiska skäl vara önskvärt, att låneärenden för flyktingstudenter och svenska studenter behandlas av samma instanser och beslutanderätten då överflyttas till statsstipendienämnderna. En förutsättning härför är emellertid att statens utlänningskommission förklarar sig villig att avgiva yttrande till statsstipendienämnderna.

I fråga om de räntefria lånen för universitetsstudier påpekar nämnden, att dessa är särskilt värdefulla för dem som har stort totalt lånebehov under sin studietid. Då flyktingstudenterna i särskild grad hör till denna kategori, finner nämnden det motiverat, att möjlighet beredes dem att erhålla räntefria lån på samma villkor, som gäller för de svenska studenterna.

Vad beträffar de vid bifall till nämndens förslag uppkommande budgetmässiga konsekvenserna anför nämnden följande.

Av de omkring 200 ungerska flyktingstudenter, som hösten 1956 inkommit i Sverige, torde högst 50 kunna väntas påbörja studier vid universitet och högskolor läsåret 1957/58. Av dessa högst 50 torde endast en mindre del kunna tilldelas garantilån eller räntefritt lån, om samma studielämplighetsprövning som för svenska studenter skall upprätthållas. Bland de flyktingstudenter, vilka i annan ordning inkommit i Sverige, torde ytterst få tillkomma såsom garantilånesökande genom de uppmjukningar av behörighetsreglerna, som nu föreslås.

Statens kostnader för garantilånen hänför sig till eventuella avskrivningsförluster. På grund av den ringa ökning av utlåningen, som enligt vad nyss anförts torde vara att förutse vid ett bifall till föreliggande förslag, kan risken för framtida avskrivningsförluster bedömas såsom mycket måttlig.

Utlåningen av eventuella räntefria studielån åt flyktingstudenter under läsåret 1957/58 kan uppskattas till högst omkring 100 000 kronor, d. v. s. cirka 40 lån å vardera 2 500 kronor. Härvid har utgångspunkten varit, att antalet garantilån åt flyktingstudenter läsåret 1955/56 utgjorde sammanlagt 39 och att detta antal låntagare på sin höjd fördubblas under läsåret 1957/58 genom tillkomsten av de ungerska flyktingarna och sänkningen av behörighetsreglerna. Dessutom antages, att endast omkring hälften av dessa aspiranter på studielån uppfyller de högre kraven för räntefritt lån, vilket ger den förut angivna uppskattningen högst 40 dylika lån. Garantilånenämnden anser att utlåningen till flyktingstudenter icke bör få inkräkta på de medel som står till förfogande för utlåningen av räntefria lån till svenska studenter. För sistnämnda utlåning beräknas i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag omkring 7 miljoner kronor. En utlåning till flyktingstudenter bör enligt garantilånenämndens mening möjliggöras genom att därutöver får tagas i anspråk erforderliga medel från statens lånefond för universitetsstudier. Ett ökat investeringsanslag till fonden torde

man dock icke av denna orsak behöva överväga för nästa budgetår utan i stället torde medel, som under budgetåret 1957/58 inflyter i amorteringar, kunna tagas i anspråk.

Vad slutligen angår naturastipendierna anför nämnden i hudsak följande.

Det direkta stipendiestödet till flyktingstudenterna bör utformas såsom en speciell stödform. Naturastipendiesystemet, tillämpat med samma villkor som gäller för svenska studenter, torde nämligen icke vara ägnat att ge det stöd, som erfordras framförallt vid anpassningen till universitets- och högskolestudier i Sverige av ett flyktingklientel med starkt varierande studieförutsättningar. Konkurrensen om de till förfogande stående stipendiemedlen är erfarenhetsmässigt mycket hård, och statsstipendienämnderna måste i fråga om kravet på »utpräglad studiebegåvning» i mycket stor utsträckning falla tillbaka på studentbetyget. Att i en konkurrens väga svenska studentbetyg mot motsvarande merithandlingar — företedda eller uppgivna — från utländska läroanstalter, vilkas studieplaner icke är för statsstipendienämnderna närmare kända, anses sålunda bli mycket svårt. Detsamma anses, ehuru i något mindre grad, gälla i utlandet förvärvade akademiska meriter. Genom att bestämmelserna för naturastipendierna endast ger möjlighet till ansökan vid studietidens början har flyktingstudenterna ej heller stora möjligheter att i tid kompensera sig genom svenska akademiska meriter. Vid den prövning beträffande studielämpligheten, som verkställes vid beviljande av studielån, anmäler sig dessa svårigheter icke med samma styrka som i fråga om naturastipendier. Enligt vad nämnden förut föreslagit skall flyktingstudenter erhålla samma möjligheter som svenska studenter att erhålla studielån med statlig kreditgaranti och räntefria studielån. Det kommer emellertid därutöver att erfordras någon annan stödform för de flyktingstudenter, vilkas studielämplighet icke kan säkert bedömas under den första anpassningstiden i Sverige. För detta ändamål torde enligt garantilånenämndens mening i första hand direkta omskolningsbidrag eller motsvarande stöd böra utgå även under den första studietiden vid universitet och högskolor. Dylika omskolningsbidrag med ett värde av cirka 350 kronor per månad utgår för närvarande till ungerska flyktingstudenter genom länsarbetsnämnderna samtidigt som vederbörandes studieförutsättningar prövas och undervisning i svenska språket meddelas, också genom arbetsmarknadsmyndigheternas försorg. Garantilånenämnden vill med det anförda tillstyrka, att studielån med statlig kreditgaranti och räntefria studielån i första hand kompletteras med förutnämnda omskolningsbidrag till flyktingstudenter avseende den första anpassningstiden vid högskolestudier i Sverige. Nämnden är icke beredd att nu förorda, att flyktingstudenterna ges rätt att söka naturastipendier, men kommer att aktualisera denna fråga, om erfarenheterna från utdelningen av räntefria studielån ger vid handen, att de tekniska svårigheterna för meritprövningen går att övervinna.

4. Departementschefen

Utbildningsmöjligheter för de ungerska flyktingstudenterna m. m. Enligt arbetsmarknadsstyrelsens i det föregående återgivna redogörelse har genom styrelsens försorg fram till slutet av år 1956 cirka 4 000 ungerska flyktingar överförts från flyktingläger i Österrike till Sverige. Av ifrågavarande flyktingar beräknas omkring 200 ha avlagt studentexamen. Av dessa torde cirka 150 ej ha avslutat sina universitets- eller högskolestudier.

För flertalet av de ungerska flyktingstudenterna har anordnats särskilda kurser, avseende främst undervisning i svenska och engelska samt i svenska samhällsförhållanden. Kostnaderna härför och för stipendier till uppehälle m. m. har bestritts från anslag under femte huvudtiteln, som står till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande.

Jag torde vidare få erinra om att Kungl. Maj:t genom beslut den 8 februari 1957 föreskrivit, att från flyktingläger i Mellaneuropa skall tills vidare under år 1957 i Sverige mottagas ytterligare flyktingar till det antal som arbetsmarknadsstyrelsen bedömer vara möjligt att bereda stadigvarande arbete i landet. Avsikten är att flyktingar av såväl ungersk som av annan nationalitet skall kunna mottagas inom ramen för ifrågavarande aktion. I enlighet med nämnda beslut började arbetsmarknadsstyrelsen i slutet av föregående månad att uttaga ytterligare ungerska flyktingar för transport till Sverige, däribland även ett antal studenter. Hur många studenter som på grund av nämnda beslut kan komma att överföras hit är ännu icke känt.

Det stora flertalet av de till Sverige överförda eller för transport hit uttagna ungerska flyktingstudenterna har uttalat önskemål om att här få återupptaga sina avbrutna studier. Ett tjugotal av dessa studenter har tilldelats stipendier av The Ford Foundation, som såsom villkor för stipendieringen uppställt, att studiemöjligheter garanteras stipendiaterna inom deras respektive fack.

Det ligger i sakens natur, att flertalet av de ungerska flyktingstudenterna icke omedelbart kan tillgodogöra sig undervisningen vid våra universitet och högskolor. Främst beror detta på att de saknar kunskaper icke blott i svenska utan i allmänhet även i engelska och tyska. De måste därför först bibringas för deltagande i nämnda undervisning erforderliga språkkunskaper. På grund av den skilda uppläggnings av universitets- och högskoleutbildningen i Ungern och i Sverige synes vidare i regel en viss komplettering av kunskaperna inom respektive fackområden bli nödvändig. Åtskilliga av de ungerska flyktingstudenterna torde icke före nästa hösttermins början hinna inhämta sådana språkkunskaper och kompletterande fackkunskaper, att de under nämnda termin på ett tillfredsställande sätt kan följa undervisningen vid högre läroanstalt i Sverige. För en del av ifrågavarande studenter blir detta dock sannolikt möjligt. Av den utredning

som arbetsmarknadsstyrelsen verkställt rörande de ungerska flyktingstudenternas fördelning på olika studieriktningar framgår, att majoriteten utgöres av teknologer och medicinare. Då utbildningskapaciteten vid våra tekniska högskolor och medicinska fakulteter är begränsad, kan — såsom påpekats i vissa remissyttranden — icke utan närmare utredning angivas i vilken utsträckning förutsättningar föreligger för att bereda ungerska flyktingstudenter med nyss angiven studieriktning fortsatt utbildning i Sverige. Enligt arbetsmarknadsstyrelsens redogörelse för de i slutet av föregående månad hållna konferenserna med bland annat representanter för vederbörande universitets- och högskolemyndigheter torde man emellertid kunna räkna med att vissa utbildningsmöjligheter kan beredas ungerska flyktingstudenter vid sistnämnda högskolor och fakulteter. Även vid andra studiebanor torde utbildningsplatser kunna ställas till förfogande för flyktingstudenter. Sålunda synes enligt arbetsmarknadsstyrelsens redogörelse ett visst antal flyktingstudenter kunna erbjudas studiemöjligheter vid skogshögskolan. Enligt vad jag under hand inhämtat torde även ett mindre antal flyktingstudenter kunna mottagas vid lantbrukshögskolan och veterinärhögskolan.

De möjligheter att bereda flyktingstudenter utbildning i Sverige, som redan bedömts föreligga eller som vid fortsatt utredning kan yppa sig, bör självfallet noggrant tillvaratagas. Jag anser mig böra förutsätta, att universitets- och högskolemyndigheterna vidtager alla de åtgärder, som befinnes möjliga och lämpliga för att bereda flyktingstudenter utbildningsplatser vid våra högre läroanstalter. Såsom förutsatts i proposition nr 125 till årets riksdag (bil. 3; punkt 2) torde kostnaderna för ifrågakommande särskilda utbildningsanordningar för flyktingstudenter under nästa budgetår få bestridas från det under femte huvudtiteln äskade förslagsanslaget till Understöd åt flyktingar m. m.

Studentsociala förmåner för flyktingstudenter. Såsom framgår av vad jag förut anfört är *studielån med statlig kreditgaranti* den enda av de studentsociala stödformerna, som utsträckts till att omfatta även flyktingstudenter. För erhållande av dylik kreditgaranti gäller vidare restriktivare villkor för flyktingstudenter än för svenska universitets- och högskolestuderande. Garantilänenämnden har i sitt remissytt-rande ingående redogjort för sina erfarenheter av den hittillsvarande verksamheten rörande kreditgaranti åt flyktingstudenter. Nämnden har därvid ansett sig kunna konstatera, att i den mån verksamhetens resultat mätes i frånvaron av förluster för statsverket densamma utgjort en hundraprocentig framgång. Med hänsyn till de erfarenheter, som hittills vunnits beträffande här avsedda kreditverksamhet, synes mig från risksynpunkt hinder icke föreligga för en uppmjukning av bestämmelserna rörande stat-

lig kreditgaranti åt flyktingstudenter. För en uppmjukning talar, såsom nämnden framhållit, icke blott de i och för sig mycket starka humanitära skälen att bispringa flyktingar i deras svåra situation utan även andra motiv. Ytterligare ett antal flyktingstudenter skulle sålunda sannolikt kunnat beredas möjligheter till universitets- eller högskolestudier, om bestämmelserna utformats mindre restriktivt, och detta utan att därför någon förlust på kreditverksamheten skulle behövt uppkomma.

Med hänsyn till det anförda anser jag mig böra förorda sådana ändringar av gällande bestämmelser, att flyktingstudent i princip helt likställes med svensk studerande i fråga om möjligheterna att erhålla studielån med statlig kreditgaranti. Det för beviljande av dylik kreditgaranti åt flyktingstudent nu stipulerade villkoret, att han skall på heder och samvete ha förklarat sig ämna stanna i Sverige även efter avslutad utbildning, bör sålunda enligt min uppfattning slopas. Därjämte torde behörighetskravet beträffande ådagalagd studielämplighet för flyktingstudent, som avlagt svensk studentexamen, böra sänkas från Ba+ till Ba i genomsnittsbetyg i nämnda examens läroämnen. En dylik sänkning av kravet på studielämplighet har för svensk student genomförts från och med den 1 juli 1956. Flyktingstudent, som ej avlagt svensk studentexamen, bör kunna beviljas garantilån, därest han vid individuell prövning befinnes äga motsvarande studielämplighet. Härvid får såsom nämnden framhållit beaktas föreliggande meritering i form av bestyrkta studieresultat i utlandet och, då så är nödvändigt för en säker bedömning, givetvis även resultaten av en tillräckligt lång tids studier i Sverige. Ett generellt krav på viss tids studier vid högre läroanstalt i Sverige för att få studielämpligheten dokumenterad finner jag i likhet med nämnden icke lämpligt. Det nuvarande obligatoriska kravet på minst två terminers studier vid dylik läroanstalt kan nämligen föranleda — och har för övrigt i praktiken även föranlett — att kreditgaranti måste vägras i fall, där detta framstår såsom direkt obilligt. Med hänsyn till det anförda föreslår jag, att den nu gällande generella föreskriften om minst två terminers studier vid högre svensk läroanstalt borttages. I anslutning härtill vill jag emellertid understryka nämndens uttalande, att föreskriftens borttagande icke får medföra att kravet på ådagalagd studielämplighet av denna orsak sänkes.

Räntefria studielån är såsom garantilånenämnden framhållit särskilt värdefulla för dem som har stort totalt lånebehov under sin studietid. Flyktingstudenter torde i mycket stor utsträckning höra till denna kategori. Liksom nämnden finner jag vägande skäl tala för att flyktingstudenter nu beredes möjlighet att erhålla jämväl räntefritt studielån ur statens lånefond för universitetsstudier. I likhet med vad jag förut förordat i fråga om studielån med statlig kreditgaranti tillstyrker jag, att flyktingstudenter även beträffande räntefritt studielån i princip helt likställes med svenska studenter.

Som av det föregående framgått ankommer det slutliga avgörandet av ärenden rörande statlig kreditgaranti åt flyktingstudenter nu på garantilånenämnden. Yttranden i dylika ärenden skall dock avgivas av vederbörande lokala statsstipendienämnd och av utlänningskommissionen. Beträffande kreditgaranti åt svenska studerande och räntefritt studielån, vilket såsom förut nämnts nu endast kan utgå till svenska studerande, beslutar däremot statsstipendienämnderna ensamma. I fråga om ansökningsförfarande, fastställande av amorteringsvillkor m. m. är sedan den 1 januari 1957 de båda nämnda stödformerna samordnade vad beträffar svenska studerande. Med hänsyn till att en dylik samordning av stödformerna är angelägen även beträffande flyktingstudenter och då från praktiskt-administrativa synpunkter påtagliga fördelar är att vinna om beslutanderätten rörande studielån med statlig kreditgaranti och räntefritt studielån decentraliseras till statsstipendienämnderna, föreslår jag, att här ifrågavarande ärenden skall handläggas i samma ordning som gäller beträffande ärenden rörande kreditgaranti och räntefritt studielån åt svenska studerande. I ärende rörande kreditgaranti åt flyktingstudent skall enligt gällande bestämmelser yttrande inhämtas från statens utlänningskommission. Dylikt yttrande bör även inhämtas i ärende rörande räntefritt studielån åt flyktingstudent. Enligt vad jag under hand inhämtat från utlänningskommissionen är från de synpunkter kommissionen har att företräda intet att erinra mot att yttranden i här avsedda slag av ärenden avgives till statsstipendienämnderna.

I anslutning till vad jag föreslagit beträffande beslutanderätten i ärenden rörande kreditgaranti och räntefritt studielån åt flyktingstudent vill jag understryka angelägenheten av att garantilånenämnden i fråga om dylika ärendens handläggning inom statsstipendienämnderna — liksom för närvarande vad beträffar andra grupper av ärenden — övervakar att en i möjligaste mån likformig tillämpning förekommer de olika statsstipendienämnderna emellan.

I en av de föreliggande framställningarna har även frågan om *naturastipendiering* av flyktingstudenter aktualiserats. Enligt garantilånenämnden bör dock det för svenska studerande gällande naturastipendiesystemet av olika skäl ännu icke göras tillämpligt på flyktingstudenter. Garantilånenämnden har i stället föreslagit, att sådana bidrag av stipendiekarakter, som flyktingstudenterna för närvarande erhåller genom arbetsmarknadsorganens försorg, bör utgå till nämnda studenter jämväl under den första studietiden vid universitet eller högskola i Sverige. För egen del ansluter jag mig till vad garantilånenämnden sålunda anfört och föreslagit. Här avsedda bidrag under nästa budgetår bör bestridas från det förut nämnda under femte huvudtiteln äskade förslagsanslaget till Understöd åt flyktingar m. m.

Vad jag i det föregående föreslagit beträffande studielån med statlig

kreditgaranti och räntefritt studielån åt flyktingstudenter bör träda i kraft den 1 juli 1957. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att, efter förslag av garantilånenämnden, meddela de föreskrifter i ämnet, som är erforderliga. Medelsbehovet för räntefria studielån åt flyktingstudenter under nästa budgetår kan enligt garantilånenämndens beräkningar uppskattas till högst omkring 100 000 kronor. I likhet med nämnden anser jag, att för utdelning av ifrågakommande lån bör tagas i anspråk medel, som under nästa budgetår inflyter i amorteringar till statens lånefond för universitetsstudier.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

godkänna av mig förordade grunder för utvidgning av det studentsociala stödet åt s. k. flyktingstudenter m. m.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Lars Lindén